

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerler Eğitiminde Yaşanan Sorunlar: Bir Meta-Sentez Çalışması

Çiğdem Kan ^a

Özet

Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde yaşadıkları sorunlarla ilgili çalışmaların, meta-sentez yöntemiyle analiz edilmesi ve değerler eğitiminde yaşanan sorunların genel eğilimini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın seçiminde Google akademik arama motoru, EBSCOhost ve Dergipark veri tabanlarından yararlanılmıştır. Çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde yaşanan sorunlarla ilgili görüşlerini içeren ve 2014-2020 yıllarını kapsayan 22 makale içerisinden sekiz makale analiz edilmiştir. Bu makalelerde ulaşılan sonuçlar, meta-sentez yönteminin temel aşamaları kapsamında analiz ve sentez yapılarak belirlenen temalara göre meta-sentez çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerler eğitimine yönelik sorunlarla ilgili sonuçlar, öğretmenlerin değerler eğitimindeki yetersizliği; programın ve ders kitaplarının değer eğitimindeki yetersizliği; ailelerin değer eğitimi konusundaki yetersizliği şeklinde sıralanmıştır. Bu sorunlara yönelik öğretmenlerin çözüm önerileri ise; okul- öğretmen-aile işbirliği sağlanmalı, aileler bilgilendirilmeli, derslerde değerler somutlaştırılmalı, yaşamla ilişkilendirilmeli, ders kitapları düzenlenmeli, program değerler eğitimine uygun düzenlenmeli, medya kontrolü ve medya, değer eğitimini desteklemeli şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışmada, araştırmacıların önerileriyle ilgili sonuçlar da yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler
Değerler Eğitimi
Öğretmen Görüşleri
Meta-Sentez

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 09.12.2021
Kabul Tarihi: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1034553

Challenges In Values Education Based On The Views Of Social Studies Teachers: A Meta-Synthesis

Abstract

The present study aimed to analyze previous studies on the challenges experienced by social studies teachers in values education with the meta-synthesis method and to determine the general trends in the problems experienced in values education. The studies in the literature were determined with Google academic search engine, EBSCOhost and Dergipark databases. In the study, eight articles were analyzed out of 22 papers on the views of social studies teachers on the challenges experienced in values education and published between 2014 and 2020. The findings reported in these papers were analyzed and synthesized based on the basic stages of the meta-synthesis method, and a meta-synthesis was conducted with the determined themes. The analysis of the views of social studies teachers revealed that the challenges experienced in values education included the incompetency of the teachers in values education, the problems associated with the curriculum and textbooks, and the incompetency of the parents in value education. The solutions recommended by the teachers included the improvement of the cooperation between the school, teachers, and the parents, parental knowledge, the concretization of the values in courses, association of the course content with life, reorganization of the textbooks, and the curricula for values education, control of the media and support of the media in values education. The recommendations of the authors are also included in the study.

Keywords

Social Studies
Values Education
The Views of Social Studies
Teachers
A Meta-Synthesis

About Article

Received: 09.12.2021
Accepted: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos. 1034553

^a İletişim Yazarı: ckan@firat.edu.tr

* Doç.Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, ORCID: 0000-0001-8513-7740

Giriş

Değerler, toplumu inşa eden yapı malzemeleridir. Değerleri olmayan bir toplum düşünülemez. Eğitim süreci, kültür aktarımını yaparken değerlerin bireylere benimsetilmesinde de önemli görevler üstlenmektedir. Okulun ve eğitim sürecinin bireylere benimsetmeye çalıştığı değerleri aile, medya ve toplumda desteklemelidir. Aksi halde eğitim sürecinde değerlerin verilmesinde bazı sorunların yaşanması da kaçınılmaz olacaktır.

Brady'e (2011) göre değerler kavramı, öğrencilerin kendi inanç ve değerlerini yaşamda karşılaştıkları zorluklarda daha iyi kullanabilmelerini sağlayan, onları daha amaca odaklı, daha üretici, daha az aldanan, daha az zayıf, daha eleştirel düşünen ve toplumsal olarak daha farkında bir birey olmalarını sağlayan her şeydir. Yazar'ın (2012) yaptığı araştırma sonuçlarına göre, manevi değerlerin öğretmen adaylarının yaşamlarına rehberlik eden temel değerlerden olduğu, bunu sırasıyla ekonomik ve dini değerlerin izlediği görülmüştür. Öğretmen adayları, değerlerin kazandırılmasında ailelerin önemli roller üstlendiğini ve bu konuda ailelerin eğitilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Bireylerin toplumla bütünleşmesinde sadece akademik başarı yeterli değildir. Temel değerlerini benimseyen bireyler yetiştirmek de eğitim sisteminin asli görevlerindedir. Bu değerler, yeni neslin davranış ve alışkanlıklarını etkileyebilmelidir. Bu nedenle, değerler eğitimi eğitim sistemi içinde bütün programların içeriğine yayılmıştır. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere on sekiz değer bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde verilmesi gereken değerler, her sınıf düzeyinde ve hangi öğrenme alanlarında yer aldığı sosyal bilgiler programında belirtilmiştir. Örneğin 4. Sınıf birey ve toplum öğrenme alanında verilmesi gereken sorumluluk değeri, 5, 6 ve 7. Sınıfların farklı öğrenme alanlarına da dağılmış durumdadır (MEB, 2018; Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018).

Değerlerin aktarımında eğitim süreci içerisinde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Morcom'a (2016) göre, öğretmenin değerler eğitimindeki rolü ile ilgili bulgular şuna işaret eder ki; öğretmenin görevi amaçlanan ve istenilen değerlerin aktarılmasında toplumsal uygulamalarında, öğrencileri işbirliği ile ortak bir saygı ve olumlu bir öğrenme ortamında geliştirmektir. Değerler eğitiminde öğretmenlerin yaşadıkları bazı zorluklar da vardır. Gür; Koçak; Şirin; Şafak ve Demircan (2015), yaptıkları çalışmada değerler eğitimi sürecinde öğretmenlerin daha çok etkinlikleri seçme, uygulama ve aileler konusunda güçlük yaşadıkları bulunmuştur. Değerler eğitiminde öğretmen yeterlikleri de tartışılan bir konudur. Bu konuda, Uzuner (2019) tarafından yapılan çalışmanın bulgularına göre, değerler eğitiminin nitelikli bir şekilde öğretmenler tarafından gözlemlenmediğini ve ölçme ve değerlendirmenin nitelikli bir şekilde yapılmadığı belirtilmiştir. Değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar kategorisinde de, en fazla aile kaynaklı sebeplere yer verilmiştir.

Sosyal bilgilerin bir değer eğitimi dersi olduğu söylenebilir. Bu ders, tarihsel konuları içermesi ve farklı kültür ve yaşamları anlatması nedeniyle iyi değerlerin verilmesinde önemlidir. Çok disiplinli olması nedeniyle de sosyal bilgiler dersi, değer öğretimi bakımından zengindir (Kan, 2010).

Değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar, bazı sorunların yaşandığını ortaya koymaktadır. Bunlar öğretmen, öğrenci, aile, medya, toplumsal çevre şeklinde sıralanabilir. Değerler eğitimi bireyin yaşadığı çevre desteklemediğinde içselleştirilmesi mümkün

değildir. Yapılan çoğu araştırma, değerler eğitimi alanında aşağıdaki durumları ortaya koymuştur;

- a. Mevcut eğitim sistemi, öğrenciler arasında değerler eğitimi gerekli göstermeye yeterli değildir.
- b. Öğretmenler, değerler eğitimi konusunda bilgi ve mantık yönünden eksiklere sahiptirler.
- c. Öğretmenler ve diğer kaynak kişiler, değerleri etkili bir şekilde öğrencilere aktaramamaktadır.
- d. Değerlerin öğrenimi ve öğretiminde, öğretmen ve öğrenciler yeni metotlara ihtiyaç duymaktadırlar (Paleeri, 2014).

Görüldüğü gibi öğretmen, öğrenci, program ve veliler de bu sürece dâhil edildiğinde eğitim sisteminin hemen her alanında değerler eğitimi konusunda önemli sorunlar yaşanmaktadır. Karasu ve Aktepe (2009), tarafından yapılan araştırma sonucunda; değerler eğitiminde eksiklikler olduğu, bu eksikliklerin ders kitaplarından, programlardan, öğretmen, öğrenci ve velilerden kaynaklı olduğunu tespit etmişlerdir. Öğretim programlarındaki değerler eğitiminin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde Berkant; Efendioğlu ve Sürmeli (2014) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin, değer kazanım sürecinde yaşadıkları güçlükler arasında ailelerin eğitimsiz, bilinçsiz ve ekonomik problemlerinin olmasını; okul ve aile arasındaki uyumsuzluğu; medya, toplumsal çevre ve Tv dizilerinin çocukların değerlerine olumsuz etkisini; öğrencilerin amaç ve sorumluluktan uzak olmasını ve değerleri içselleştirememelerini; derslerin içeriğinin değerler bakımından yetersizliğini ve ders içeriklerinin uygulamaya dönüştürülememesini; okulların sosyo-ekonomik özellikleriyle, eğitim sisteminin sınav ve ezbere yönelik olmasını belirtmişlerdir.

Benzer şekilde Gömleksiz ve Kılınç (2015), tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğu değerler eğitimi konusunda yapılan çalışmalara katılımı yeterli düzeyde görmemişlerdir. Bu kapsamda okul yönetimi, öğrenci, aile ve çevrenin yapılan çalışmalara ilgisiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Öneri olarak ise, yapılan çalışmalara gerekli desteğin verilmesini ve daha fazla uygulamalı etkinliklere yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Değerler eğitiminde okul- öğretmen-öğrenci arasında işbirliğinin olması; program hazırlanırken, değer öğretimiyle ilgili etkinliklere daha çok yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Değerler eğitiminde kullanılan yöntem ve tekniklerin etkililiği de tartışılmaktadır. Yapılan birçok araştırmada öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve tekniklerde de bazı sorunların olduğu ortaya konulmuştur. Çelikkaya; Filoğlu ve Öktem (2013) tarafından araştırma sonuçlarına göre, değerler eğitimine yönelik öğretmenlerin en çok yaptıkları etkinlikler şunlardır: öğrencilerin değerleri kazanmalarına yardımcı olacak kitap önermek; ders konusuyla ilgili önemli şahsiyetlerin biyografilerini hazırlayıp tartışmak; örnek davranış gösteren öğrencileri sınıfta ödüllendirmek; değerler eğitimiyle öğrencilerin empati becerisi kazanmalarını sağlamak ve öğrencilerin telkin yoluyla uyararak olumlu değerlere sahip olmasını sağlamak olarak belirtmişlerdir. Balcı ve Yelken'in (2013) yaptıkları araştırmada ise, öğretmenler örnek olay incelemesinin değer öğretiminde en etkili yöntem olduğunu, geleneksel telkin yönteminin ise en az etkili yöntem olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin değer eğitimi konusunda en çok belirttikleri dersin, sosyal bilgiler olduğu ve değerlerin kazandırılmasının orta düzeyde güç olarak gördükleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, değer eğitiminde ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini ilk sırada

sorun olarak gördükleri ortaya konulmuştur. Çocuğa değerli olduğunu hissettirmenin bu sorunların çözümünde gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Değerlerin kazanılmasında derste kullanılan yöntem ve teknikler kadar, öğretmen davranışları da önemlidir. Yıldırım; Becerikli ve Demirel'in (2017) yaptıkları araştırmaya göre, öğretmen, öğrenci ve velilere göre saygı, dürüstlük, sevgi, hoşgörü ve yardımseverlik aileden kazanıldığı düşünülen başlıca değerleridir. Veliler, akademik başarıyı destekleyecek değerleri genellikle okulların kazandırmasını beklemektedirler. Bütün katılımcılar, değer edinme yaklaşımı kapsamında öğretmenin yaşantısı ve davranışıyla örnek olması gerektiğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Kılıç; Şahin; Albayrakoğlu ve Arseven (2015) tarafından yapılan araştırmada, öğretmen davranışlarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre, olumsuz öğretmen davranışları sonucu adalet, saygı, hoşgörü, çalışkanlık, başarılı olma gibi birçok değer zedelendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda da, değerler eğitimi konusunda bazı eksikliklerin olduğu görülmüştür. Buna göre Thornberg'in (2008) İsveç'te yaptığı araştırmada, öğretmenlerin görüşlerine göre, değerler eğitimi çoğu zaman tepkisel ve planlanmamıştır. Öğrencilerin okuldaki davranışlarına odaklanarak günlük okul yaşamıyla bütünleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, değerler eğitimi genelde bilinçsizce gerçekleştirilmekte ve öğretmenler arasında değerler eğitimi konusunda mesleki bilgi eksikliği bulunmaktadır. Benzer bir çalışma Kumarassamy ve Koh (2019) tarafından Singapur ve Yeni Delhi'de, 10 ortaokul 8. sınıf ve 19 fen öğretmeni üzerinde yapılmıştır. Ders planında yer almayan fakat değer sorunları ortaya çıktığında kendiliğinden gerçekleşen bir çalışma yapmışlardır. Bu nedenle zaman kısıtlaması, öğrenci hazırbulunuşluk eksikliği ve öğretmen yeterliklerinde bazı eksiklikler olduğu ortaya konulmuştur. Bununla birlikte görüşme yapılan öğretmenler değerlerin, fen derslerinde öğrencilerde daha fazla olumlu sosyal davranışların gelişmesine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

Kitle iletişim araçlarıyla verilen değerler okulda verilen değerleri etkilemekte midir? Yazar ve Yelken'in (2013) yaptığı araştırmada, öğretmenler kitle iletişim araçları tarafından yayılan popüler kültüre karşı programda yer alan değerleri yetersiz bulduklarını; kitle iletişim araçlarıyla verilen şiddet içerikli yayınların okulun vermek istediği değerler eğitimini olumsuz etkilediğini; değerlerin kazandırılmasında programda yer alan içeriğin zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Fidan ve Öner (2018), değerler eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezleri incelenmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine oranla yüksek olduğu; çalışmalarda daha çok nitel araştırma deseninin kullanıldığı; veri toplama aracı olarak daha çok doküman analizinin kullanıldığı; çalışma grubu olarak da daha çok öğretmen, öğrenci ve yazılı kaynaklar kullanılarak yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma, sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler eğitiminde öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve getirdikleri çözüm önerilerini konu alan sekiz makalenin derinlemesine analizini belirlemek amacıyla önemlidir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, sosyal bilgiler alanında meta-sentez çalışmaları içerisinde öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda yaşadıkları sorun ve çözüm önerilerini konu alan araştırmaların yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmayla, değerler eğitiminde yaşanan sorunlarla ilgili akademik çalışmaların nasıl bir görüntü sunduğu daha da belirginleşmiş olacaktır.

Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde yaşanan sorunları konu olarak alan çalışmaların meta-sentez yoluyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, 2014-2020 sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yaşanan sorunlara yönelik görüşlerini konu alan akademik çalışmalar ve alanyazın taranmıştır. Bu kapsamda, belirlenen çalışmalar farklı değişkenlere göre incelenmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak aşağıdaki alt sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

- Çalışmaların, amaçlarına göre dağılımı nasıldır?
- Çalışmaların, değer eğitimine yönelik sorunlara göre dağılımı nasıldır?
- Çalışmaların, öğretmenlerin çözüm önerilerine göre dağılımı nasıldır?
- Çalışmaların, araştırmacıların önerilerine göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Bu bölümde araştırma deseni, verilerin toplanması ve analizi ile geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yer almaktadır.

Araştırma Deseni

Bu çalışmada belli bir konuda nitel çalışmaların yıl, amaç, kullanılan yöntem ve veri toplama teknikleri, değer eğitimine yönelik sorunlar, öğretmenlerin çözüm önerileri ve araştırmacıların önerileri kapsamında derleme amacıyla meta-sentez (tematik içerik analizi) yöntemi kullanılmıştır. Araştırma makalesinin inceleme sürecinde, Walsh ve Downe (2005) tarafından tanımlanan meta-sentez süreci temel alınarak yapılmıştır. İlgili araştırmacılar tarafından geliştirilen aşamalar şunlardır; ilgili araştırmanın genel çerçevesinin belirlenmesi, ilgili araştırmaların bulunması, çalışmada inceleme ve çözümlenecek yapılacak çalışmalara yer vermek, değerlendirme, çözümlene ve karşılaştırmaların yapılması, kod ve temaların belirlenmesi, analiz sonuçlarının sentezlenmesi.

Araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer ve değer öğretimiyle ilgili görüşlerini içeren 2014 ve 2020 yılları arasında yapılan sekiz nitel çalışmayla sınırlıdır. Bu çalışmalar makalelerden oluşmaktadır. Bu makaleler belirlenirken “sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri” ve “değer ve değer eğitimi” anahtar sözcükleri kullanılarak taranmıştır. Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer ve değer öğretimiyle ilgili görüşleri belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak yapılmıştır.

“Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir” (Yıldırım; Şimşek, 2005).

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri, meta-sentez basamaklarına uygun bir şekilde toplanmıştır. Önce araştırmanın konusu belirlenerek alt sorular oluşturulmuştur. İkinci aşamada ilgili alanyazın taranmıştır. Bu kapsamda Google akademik arama motoru, Dergipark ve EBSCOhost veri tabanlarından yararlanılarak 22 çalışma belirlenmiştir. Bu araştırmalar, tekrar gözden geçirilerek nicel olanlar ayıklanıp araştırmanın amacına uygun olarak seçilen 8 çalışmaya indirilmiştir. Araştırma sürecinden önce iki alan uzmanından sürece ilişkin görüş alınmıştır. Üçüncü aşamada, ilgili makaleler ayrıntılı bir şekilde incelenerek belirlenen temalar doğrultusunda sentezlenerek araştırma süreci raporlaştırılmıştır.

Örneklem için incelemeye alınan çalışmaların belirlenmesinde bazı ölçütler kullanılmıştır. Bu ölçütler kapsamında çalışmaların;

- Türkiye’de yapılmış olması,
- Nitel desenli çalışmalardan oluşması,
- Google akademik arama motoru, Dergipark ve EBSCOhost veri tabanlarından ulaşılabilir olması,
- 2014-2020 yılları arasında yayınlanmış olması
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer ve değer eğitimiyle ilgili görüşlerini içermesi,
- Erişime açık olması göz önünde bulundurulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer ve değer eğitimiyle ilgili görüşlerini içeren her bir çalışma detaylı bir şekilde incelenerek temalar belirlendikten sonra kodlamalar yapılarak tablolaştırılmıştır. Makale kısaltmaları için M1, M2, M3....gibi kodlar kullanılmıştır. İnceleme örneğine alınan çalışmalarla ilgili bilgiler Tablo 1’de yer almıştır.

Tablo 1. Değerlendirme örneğine alınan çalışmalar

M1	Çelikkaya, T.; Filoğlu, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değere ve Değer Eğitimine İlişkin Görüşleri. Kuram ve Uygulamada eğitim Bilimleri, 14(4), 1541-1556.
M2	Aslan, S. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Değerler Eğitimiyle İlgili görüşlerinin İncelenmesi. International journal of Eurasia Social Sciences, 7(25), 203-227.
M3	Topkaya, Y. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 17(1), 637-652.
M4	Akman, Ö; Çarşambalı, Ç.K.; Alagöz, B. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Örtük Programa Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 18(1), 701-720.
M5	Yıldırım, Y.; Çalışkan, H. (2017). 2005 ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. Journal of Multidisciplinary Studies in Education, 1(1), 7-23.
M6	Ünlü, İ.; Kaşkaya, A. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 7(4), 2656-2679.
M7	Polat, B., Kaya, İ.F.; Yalçınkaya, E. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, 4(2), 267-285.
M8	Dere, İ.; Yavuzay, M. (2020).Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi Bir Olgubilim Çalışması. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi eğitim Fakültesi Dergisi, 56, 61-91.

Tablo 1’de, değerlendirme örneğine alınan çalışmalar yer almaktadır. Bu kapsamda, geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için çalışmanın amacı, araştırma soruları ve sınırlılıkları gösterilmiştir. Ayrıca, örneklem kapsamına alınan makaleler ile bu makalelerin örnekleme alınan ölçütleri, verilerin toplanması, analizi, kodlanma süreçleri açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Bulguların daha iyi anlaşılabilmesi için grafik, tablo ve betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Güvenirliği sağlamak amacıyla, araştırmanın kodlanması konusunda sosyal bilgiler alanında uzman 3 öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur. Alınan görüşlere göre kodlamalara son şekli verilmiştir.

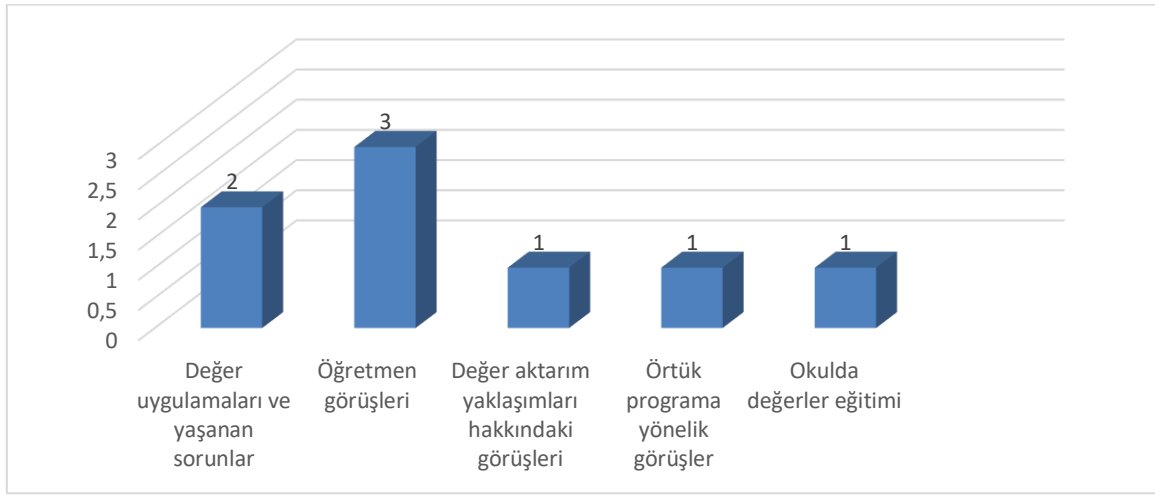
Bulgular

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer ve değer eğitimi konu alan araştırma makalelerinin konu alanlarına, amaçlarına, değer eğitime yönelik sorunlara, öğretmenlerin çözüm önerileri ve araştırmacıların önerilerine göre dağılımı doğrultusunda değerlendirilmesinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Çalışmayla ilgili bulgular; “Çalışmaların, amaçlarına göre dağılımı hakkındaki bulgular”, “Çalışmalarda kullanılan değerler eğitime yönelik sorunlar hakkındaki bulgular”, “Çalışmalarda değerler eğitimiyle ilgili öğretmenlerin çözüm önerileriyle ilgili bulgular”, “Değerler eğitimiyle ilgili araştırmacıların önerileriyle ilgili bulgular” başlıkları olarak yer almıştır.

Çalışmaların Amaçlarına Göre Dağılımı Hakkındaki Bulgular;

Çalışmaların amaçlarına göre dağılımıyla ilgili bulgular Şekil 1/Tablo 2’te yer almaktadır.

Şekil 2. Çalışmaların Amaçlarına Göre Dağılımı

Tablo 2. Çalışmaların Amaçlarına Göre Dağılımı

Çalışmaların amaçları	Çalışma kodu
M1, M2 , M5	Değer eğitime ilişkin öğretmen görüşleri
M3	Değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşler
M4	Örtük programa ilişkin görüşler
M6, M7	Değerler eğitimindeki uygulamalar ve yaşanan sorunlar
M8	Okulda değerler eğitimi

Şekil 1 ve Tablo 2’te yer alan bilgilere göre, çalışmaların amaçları beş değişik kategoride yer almıştır. İlgili araştırmalardan en fazla (f:3) “değer eğitime ilişkin görüşler” yer almaktadır. Değer eğitimindeki uygulamalar ve yaşanan sorunlar (f:2), değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşler (f:1), örtük programa ilişkin görüşler (f:1), okulda değerler eğitimi (f:1) araştırmacıların ilgi gösterdiği diğer amaçlar arasında yer almaktadır.

Örnek ifadeler:

- a. "Yapılan bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır". (M3).
- b. "Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır". (M7).
- c. "Bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer kavramını nasıl tanımladıklarını ve değerler eğitimi çerçevesinde yaptıkları faaliyetleri belirlemek, uygulama aşamasında karşılaştıkları sıkıntıları ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir". (M1).
- d. "Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretim programında önemli bir yere sahip olan değerlerin kazandırılmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin örtük programa yönelik görüşlerini değerlendirmektir". (M4).
- e. "Bu çalışma sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimi ile ilgili görüşlerini incelemek amacıyla yapılmıştır". (M2).
- f. "Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik görüşlerini ortaya koymak adına yapılmıştır". (M6).

Çalışmalarda Kullanılan Değerler Eğitimine Yönelik Sorunlar Hakkındaki Bulgular;

Çalışmalarda kullanılan değerler eğitimine yönelik sorunlar Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışmalarda kullanılan değerler eğitimine yönelik sorunlar

Değerler eğitimiyle ilgili sorunlar	Çalışma kodu
Öğretmenlerin değerler eğitimindeki yetersizliği.	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8
Programın ve ders kitaplarının değer eğitiminde yetersizliği.	M1, M2, M3, M5, M6, M7
Ailelerin değer eğitimi konusundaki yetersizliği.	M1, M2, M3, M6, M7, M8
Sınıfların kalabalık olması, zamanın yetersiz olması, fiziki yetersizlikler.	M1, M2, M5, M6, M7
Medyanın olumsuz etkisi.	M1, M3, M6, M7
Sınav odaklı bakış açısı.	M1, M2, M7, M8,
Öğrencilerin değerleri davranışa dönüştürmemesi.	M1, M2, M4, M6
Sosyal çevre etkisi.	M3, M6, M7

Tablo 3'de görüldüğü gibi çalışmalarda kullanılan değer eğitimine yönelik sorunlar şu şekilde sıralanabilir; Öğretmenlerin değerler eğitimindeki yetersizliği; programın ve ders kitaplarının değer eğitimindeki yetersizliği; ailelerin değer eğitimi konusundaki yetersizliği; sınıfların kalabalık olması, zamanın olmaması ve fiziki yetersizlikler; medyanın olumsuz etkisi; sınav odaklı bakış açısı; öğrencilerin değerleri davranışa dönüştürememesi; sosyal çevrenin etkisi şeklinde sıralanmıştır.

Örnek ifadeler:

- a. Öğretmenlerin, değerler konusunda yetersiz ve isteksiz oldukları. (M5).
- b. Programda belirlenen değerler konusunda: yönergelerin eksik olduğu, kitapta yer verilmediği, konuların yetersiz olduğu. (M7).
- c. Ders kitaplarında ve müfredatta değerler konusundaki açıklama ve etkinlik örneklerinin yeterli düzeyde olmadığı. (M6).
- d. Aile içi sorunların olduğu, ailenin eğitime olan ilgisizliği ve değer aşılammaması. (M6).
- e. Sınıfların kalabalık olması ve sosyal bilgiler dersliğinin olmayışı. (M1).

- f. Televizyonda yayın yapan programların içeriği, değer aktarımında karşılaşılan en önemli sorun olarak belirtilmiştir. (M3).
- g. Sınav merkezli bakış açısının, değerler eğitimini olumsuz etkilediği ve onun geri plana atılmasına neden olduğu. (M8).
- h. Öğrenilen bilgilerin gerçek yaşama aktarılamadığı. (M1).
- i. Kuşak çatışmaları, kültürel ve ahlaki yozlaşmalar olarak belirtilmiştir. (M6).

Herhangi bir kategori oluşturmeyen sorunlar ise şunlardır: Bazı değerlerin soyut olduğu (M2), örtük programın kullanılmadığı (M4), değerler eğitiminin daha çok öğrenci davranışlarına odaklanarak genellikle öğretmenler tarafından bilinçsizce yapıldığı (M5), okulların bütçe sorununun olduğu (M6), değer eğitiminde ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin önemli olduğu şeklinde belirtilmiştir (M7).

Çalışmalarda Değerler Eğitimiyle İlgili Öğretmenlerin Çözüm Önerileriyle İlgili Bulgular;

Çalışmalarda kullanılan değerler eğitimiyle ilgili öğretmenlerin çözüm önerileri Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Çalışmalarda değerler eğitimiyle ilgili öğretmenlerin çözüm önerileri

Değerler eğitimiyle ilgili öğretmenlerin çözüm önerileri	Çalışma kodu
Okul-öğretmen-aile işbirliği sağlanmalı,	M1, M2, M5, M6, M8
Aileler bilgilendirilmeli,	M1, M2, M6, M7
Derslerde değerler somutlaştırılmalı, yaşamla ilişkilendirilmeli,	M1, M2, M4, M5, M7
Ders kitapları düzenlenmeli,	M2, M5, M6
Program, değerler eğitimine uygun düzenlenmeli,	M2, M6
Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli,	M1, M2
Fiziki şartlar düzenlenmeli,	M1, M2
Medya kontrolü ve medya, değer eğitimini desteklemeli,	M6, M7

Tablo 4’de görüldüğü gibi, M3 kodlu çalışmalarda öğretmenlerin problemlere yönelik çözüm önerileri bulunmazken; diğer çalışmalarda (M1, M2, M4, M5, M6; M7) öğretmenlerin değer eğitimiyle ilgili problemlere çözüm önerileri yer almaktadır. Buna göre, değer eğitimiyle ilgili öğretmenlerin çözüm önerileri; öğretmen-okul-aile işbirliğinin sağlanması; ailelerin bilgilendirilmesi; derslerde değerlerin somutlaştırılması ve yaşamla ilişkilendirilmesi; ders kitaplarının düzenlenmesi; programın değerler eğitimine uygun düzenlenmesi; öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi; fiziki şartların düzenlenmesi gerektiği; medya kontrolü ve medyanın, değer eğitimini desteklemesi gerektiği şeklinde belirtilmiştir.

Örnek ifadeler;

- a. Öğretmen, okul, aile işbirliği sağlanması. (M1).
- b. Değerler eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümünde, en çok aile eğitiminin verilmesi. (M7).
- c. Günümüz şartlarına uygun olması ve değerlerin yaşamla ilişkilendirilmesi. (M5).
- d. Öğretmenlerin, öğrencileriyle birlikte yaparak yaşayarak uygulayabilecekleri bir değerler eğitimi sürecinin olması. (M5).
- e. Programın değerler eğitimine göre düzenlenmesi. (M2).
- f. Çalışma kitaplarında değerler eğitimine yönelik etkinlikler olması gerektiği, değerler eğitimine yönelik hikâyelerin konularla ilişkilendirilmesi. (M5).
- g. Öğretmen ve idarecilerin değerler eğitimi ile ilgili bilgisinin olması. (M2).

- h. Değerler eğitimine daha fazla önem verilmesi ve öğretmenlerin interneti daha faydalı ve aktif kullanması. (M5).
- i. Ders süresinin mutlaka arttırılması. (M6).
- j. Okulun fiziki şartlarının düzenlenmesi. (M2).
- k. Zararlı yayın içerikleri konusunda kontrollerin arttırılması, değer eğitimi içerikli kamu spotlarının oluşturulması gerektiği şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir. (M6).

Herhangi bir kategori oluşturmayan sonuçlar ise şunlardır: Model olunması (M1); değerlerin kavramsal anlamının açıklanması (M1); ders kitaplarının düzenlenmesi (M2); öğrencilerin kitap okuması (M2); tüm derslerde değer öğretimi içeriklerine yer verilmesi (M6); değerlerin bilişsel olmasından çok duyuşsal ve psikomotor beceri alanına hitap etmesi (M7); programda değerler öğretiminde hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı ve nasıl kazandırılacağına açık olarak belirtilmesi (M7); değerler eğitimine yönelik yarışma ve münazaraların düzenlenmesi (M1); değerlerin kavramsal anlamının açıklanması (M1); değerler eğitiminin öğretmenleri bağlayıcı olması (M5); değerler eğitiminde güncel olayların kullanılmasının (M5); değerler eğitiminin ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği ifade edilmiştir (M5).

Çalışmalarda Değerler Eğitimiyle İlgili Araştırmacıların Önerileriyle İlgili Bulgular;

Çalışmalarda değerler eğitimiyle ilgili araştırmacıların önerileri Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5. Değerler Eğitimiyle İlgili Araştırmacıların Önerileri

Değerler eğitimiyle ilgili araştırmacıların önerileri	Çalışma kodu
Okul aile işbirliği sağlanmalı, ailelerin farkındalıkları arttırılmalıdır.	M1, M2, M6, M7, M8
Öğretmenlere hizmetiçi eğitim verilmeli, uygulamalı etkinlikler yaptırılmalı,	M1, M5, M6, M8
Program, değerler eğitimine göre düzenlenmeli,	M2, M5, M7
Kitle iletişim araçlarıyla öğretim kurumları arasında işbirliği sağlanmalı,	M1, M6, M7
Öğrenciyi yaşama hazırlayan etkinlikler yaptırılmalı	M1, M5
Yeni araştırmalar yapılmalıdır (Nicel, nitel, karma)	M2, M4,

Tablo 5’de görüldüğü gibi değerler eğitimiyle ilgili araştırmacıların önerileri incelendiğinde; okul aile işbirliği sağlanmalı; ailelerin farkındalıkları arttırılmalı; öğretmenlere hizmetiçi eğitim verilmeli, uygulamalı etkinlikler yaptırılmalı; program değerler eğitimine göre düzenlenmeli; kitle iletişim araçlarıyla öğretim kurumları arasında işbirliği sağlanmalı; öğrenciyi yaşama hazırlayan etkinlikler yaptırılmalı; yeni araştırmalar yapılmalı şeklinde sıralanmıştır.

Örnek ifadeler:

- a. Öğrenci velilerinin değerler eğitimi konusunda bilgilendirilmesi ve okul-veli işbirliğinin sağlanması gerektiği. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasının bu şekilde daha kolay olacağı. (M2).
- b. Milli Eğitim Bakanlığı’nın değerler eğitimi konusunda öğretmenleri desteklemesi gerektiği. (M8).
- c. Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenmesi. (M1).
- d. Bu konuda, örtük programı etkili kullanabilmeleri için öğretmenlere eğitim verilmesi. (M4).
- e. Sosyal bilgiler öğretim programının, değerler konusunda zenginleştirilmesi. (M7).

- f. Kitle iletişim araçları, medya ve öğretim kurumları arasında işbirliği sağlanarak toplumda bilinç yaratılması. (M1).
- g. Öğrenciyi yaşama hazırlayan etkinliklerin yapılması. (M1).
- h. Okul çağındaki çocukların medya kullanımlarının kontrol altında tutulması. (M6).
- i. Medyanın zararlı etkilerinden korunmak için ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılması gerektiği belirtilmiştir. (M7).

Herhangi bir kategori oluşturmayan sonuçlar ise şunlardır: Değerler eğitimi konusunda öğrencilerin ya da öğrenci velilerinin görüşlerine dayalı çalışmaların yapılabileceği (M1); araştırma kapsamında öğretmenler tarafından belirlenen sorun ve önerilerin ilgililer tarafından dikkate alınmasının, değerler eğitimine katkı sağlayacağı (M2); değerler sisteminin, karar alıcılar tarafından gözden geçirilerek evrensel değerler bağlamında yeniden gözden geçirilmesi (M3); okulların örtük programıyla ilgili kapsamlı bir çalışmanın yapılması (M4); öğretmenlerin neyin iyi ve doğru olduğu konusunda model olması gerektiği (M5); değer eğitimiyle ilgili anne-babaların görüşleri ve farkındalık düzeylerinin araştırılması (M6); değer eğitimi konusunda çocukların seviyesine uygun kamu spotlarının etkililiğinin araştırılması (M6); öğretmenlerin kullanabilmesi için farklı öğretim yöntemlerine yönelik örneklerin hazırlanması gerektiği belirtilmiştir (M5).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerler eğitiminde yaşanan sorunları konu alan çalışmaların meta-sentez yoluyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer ve değer eğitimi konu alan makalelerin amaçlarına, değer eğitime yönelik sorunlara göre dağılımı, öğretmenlerin çözüm önerileri ve araştırmacıların önerileri doğrultusunda dağılımı değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak sekiz makale üzerinde yapılan değerlendirme sonucunda (2014-2020), sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik görüşleri doğrultusunda yıllara göre ortalama olarak araştırmaların sayısı benzer bulunmuştur.

Çalışmaların amaçlarına göre dağılımına bakıldığında, çalışmaların amaçlarının beş farklı kategoride toplandığı görülmektedir. İlgili çalışmalar, "değer eğitime ilişkin görüşler"; değer eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri; değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşler; örtük programa ilişkin görüşler ve okulda değerler eğitimi konularında yapılmıştır. Çalışmalar incelendiğinde, 2014-2020 yılları arasında sadece beş farklı kategoride çalışmaların yapılmış olması bu konudaki araştırma eksikliğini göstermektedir. Farklı kategorideki amaçlar doğrultusunda araştırmaların yapılması, değerler eğitimiyle ilgili yaşanan sorunları kısır döngüden kurtarabilir. Bu durum, değer eğitiminde yaşanan sorunların çözümü konusunda da belirleyici olabilir.

Çalışmalarda kullanılan değer eğitimiyle ilgili sorunlar, sekiz farklı kategoride toplanmıştır. Bunlar; öğretmenlerin değer eğitimindeki yetersizliği, programın ve ders kitaplarının değer eğitiminde yetersizliği, ailelerin değer eğitimindeki yetersizliği, sınıfların kalabalık, zamanın yetersiz olması ve fiziki yetersizlikler, medyanın olumsuz etkisi, sınav odaklı bakış açısı, öğrencilerin değerleri davranışa dönüştürememesi ve sosyal çevrenin etkisi gibi sorunlardır. Farklı yıl ve programları kapsayan ve bu araştırmaya konu olan nitel çalışmaların birçoğunda öğretmenlerin, programın ve ailelerin değer eğitiminde yetersiz olmaları oldukça düşündürücü bir sonuçtur.

Koç'un (2016) yaptığı araştırma sonucunda öğretmenlere göre, öğrenciler değerler eğitimiyle farklı değerleri görerek kendi değerlerini sorgulamakta, değerler eğitimini aileden almakta, eğitim sürecinde de okulun/öğretmenin sahip olduğu ve benimsediği değerlerden etkilenmektedir. Gözler; Haskuş; Ayhan; Karlı ve Akın (2020) tarafından yapılan çalışmada, değerler eğitimi kapsamında hazırlanan bilimsel çalışmaların analizini yapmak amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre çalışmaların çeşit bakımından genellikle makale çalışması olduğu ve tarama modelinin kullanıldığı; milli eğitimdeki öğretmen ve öğrenciler üzerinde daha fazla çalışıldığı ve aileyi içeren çalışmalara fazla yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmada, ailelerin değer eğitiminde yetersiz olması bulgusu ile Gözler; Haskuş; Ayhan; Karlı ve Akın (2020) tarafından yapılan çalışmada aileyi içeren çalışmalara yer verilmemesi benzer sonuçları ortaya koymaktadır. Bu durum, toplumsal yapı malzemeleri olan değer eğitimindeki eksikliklerin benzer şekilde devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda öğretmen, program ve aile yönüyle değerler eğitimine yönelik daha kapsamlı araştırmaların yapılması gerekir.

Yapılan araştırmalar değer eğitiminde aile, öğretmen ve programda yaşanan sorunlarla birlikte, yapılan araştırmalarda da benzer çalışmalar yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Metin ve Yılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sunulan (USBES), değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmaların genel eğilimlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, daha çok sosyal bilgiler dersi öğretim programında bulunan değerlerle ilgili öğrencilerin tutum ve algılarını belirlemeye yönelik çalışmaların yer aldığı; çalışmaların daha çok doküman analizi ve tarama deseninde yapıldığı; verilerin toplanmasında daha çok görüşme ve doküman kullanıldığı; çalışma grubu olarak daha çok lisans öğrencilerinden faydalandığı; verilerin analizinde ise daha çok içerik analizinin kullanıldığı ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada, değer eğitimiyle ilgili öğretmenlerin çözüm önerileri şu şekilde açıklanmıştır; okul-öğretmen-aile işbirliği sağlanmalı, dersler aracılığıyla değerler daha fazla somutlaştırılmalı, aileler bilgilendirilmeli ve yaşamla ilişkilendirilmeli, ders kitapları düzenlenmeli, program değerler eğitimine uygun düzenlenmeli, öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli, fiziki şartlar düzenlenmeli, medya kontrolü ve medya değer eğitimi desteklemeli şeklinde sıralanmıştır. Öğretmen-okul-aile işbirliğinin sağlanması ve derslerde değerlerin somutlaştırılıp yaşamla ilişkilendirilmesi yapılan araştırmalarda öğretmenlerin en fazla dile getirdiği çözüm önerileri arasında yer almıştır. Okulda verilen bilgileri, ailelerin desteklenmesinin gereği değer eğitiminde daha fazla öne çıkan konulardan biridir. Ayrıca, değerler soyut olduğunda somutlaştırılarak yaşamla ilişkilendirildiğinde bilgiler daha kalıcı olacaktır.

Bu çalışmada, değer eğitimiyle ilgili araştırmacıların önerileri ise; en fazla okul-aile işbirliği sağlanması, ailelerin farkındalıklarının artırılması ve öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi üzerinde durulmuştur. Hizmet içi eğitimlerin etkililiği konusu da tartışmalıdır fakat daha etkili eğitimler düzenlenebilir.

Kaynaklar

Balcı, F. A. & Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değerler Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213.

- Berkant, H. G., Efendioğlu, A. & Sürmeli, Z. (2014). Değerler Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 9(5), 427-440.
- Brady, L. (2011). Teacher Values and Relationship: Factors in Values Education. *Australian Journal Of Teacher Education* , 36(2), 56-65.
- Çelikkaya, T., Filoğlu, S. & Öktem, N. S. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerle Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Tarafından Uygulanma Düzeyleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(1), 121-147.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2018). Yeni sosyal bilgiler programında 4 ve 5. Sınıfta kazandırılması hedeflenen değerlere ilişkin kazanımların içeriğe yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(36), 7-38.
- Fidan, N. K. & Öner, Ö. (2018). Değerler Eğitimine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *International Journal of Field Education (IJOFE)*, 4(1), 1-17.
- Gömlüksüz, N. & Kılınç, H. H. (2015). Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri, Beklentileri, Önerileri. *Researcher: Social Sciences Studies*, 3(5), 35-45.
- Gözler, A., Haskuş, A., Ayhan, B., Karşlı, E. & Akın, Z. (2020). Değerler Eğitimi Kapsamında Hazırlanan Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 224-241.
- Gür, Ç., Koçak, N., Şirin, N., Şafak, M. & Demircan, A. (2015). İlköğretim Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Karşılaştıkları Güçlüklerin İncelenmesi: Ankara Örneği. *Asya Öğretim Dergisi*, 3(1), 78-91.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim* , 39(187), 138-144.
- Karasu, M. & Aktepe, V. (2009). Öğretmenlerin değer eğitimine bakış açıları. 2009 USOS 8. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu içinde* (21-23. ss.). Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi.
- Karşlı ve Akın (2020).
- Kılıç, A., Şahin, Ş., Albayrakoğlu, Ö. & Arseven, Z. (2015). Öğretmen Görüşlerine Göre Öğretmen Davranışlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 9(3), 441-460.
- Koç, S. (2016). Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 377-396.
- Kumarassamy, J. & Koh, C. (2019). Teachers' Perception of İnfusion of Values in Sciences Lessons: A Qualitative Study. *Res Sci Educ*, 49, 109-136. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s11165-017-9612-8>
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6, 7. Sınıflar). <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar>
- Metin, Ö. & Yılmaz, A. (2019). Değerler Eğitimi Alanındaki Çalışmaların Eğilimi: USBES Örneği. *International Journal of Field Education (IJOFE)*, 5(2), 72-93.
- Morcom, V. E. (2016). Scaffolding Peer Collaboration Through Values Education: Social And Reflective Practices From A Primary Classromm. *Australian Journal Of Teacher Education* ,

41(1), 81-95. Retrieved from: <https://search.informit.org/doi/pdf/10.3316/ielapa.793451945038000?download=true>

Paleeri, S. (2014). Setting Objectives of Value Education Constructivist Approach in The Light Revised Blooms Taxonomy. *İ-Manager's Journal On School Educational Technology*, 10(3), 7-12. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1097398.pdf>

Thornberg, R. (2008). The Lack of Professional Knowledge in Values Education. *Teaching and Teacher Aducation*, 24, 1791-1798. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2008.04.004>

Uzuner, N. K. (2019). Değerler Eğitimine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 42-58.

Yazar, T. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler Hakkındaki Görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.

Yazar, T. & Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 44-58.

Yıldırım, S. G., Becerikli, S. & Demirel, M. (2017). Farklı Bakış Açlarına Göre Sosyal Bilgilerde Değerler Eğitimi. *İlköğretim Online*, 16(4), 1575-1588.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Walsh, D. and Downe, S. (2005). Meta-synthesis method for qualitative research: A literature review. *Journal of Advanced Nursing*, 50 (2), 204-211. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1365-2648.2005.03380.x>